

**Impact
Factor
3.025**

ISSN 2349-638x

Refereed And Indexed Journal

**AAYUSHI
INTERNATIONAL
INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL
(AIIRJ)**

UGC Approved Monthly Journal

VOL-IV

ISSUE-XII

Dec.

2017

Address

• Vikram Nagar, Boudhi Chouk, Latur.
• Tq. Latur, Dis. Latur 413512 (MS.)
• (+91) 9922455749, (+91) 8999250451

Email

• aiirjpramod@gmail.com
• aayushijournal@gmail.com

Website

• www.aiirjournal.com

CHIEF EDITOR – PRAMOD PRAKASHRAO TANDALE

सांघिक सरावाचा इयत्ता दहावीच्या इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांच्या
मराठी विषयाच्या संपादणुकीवर होणा—या परिणामांचा अभ्यास

डॉ.महादेव सदाशिव डिसले

सहाय्यक प्रध्यापक,
शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शी.
जि. सोलापूर

सारांश (Abstract)

इयत्ता १० वीच्या विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिकोनातून मराठी विषयाचे महत्व आहे.विद्यार्थ्यांला मराठी विषयात आवड निर्माण व्हावी यासाठी मराठीचा सराव करण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये विकसीत व्हावी हा प्रमुख हेतू या संशोधनाचा आहे.विद्यार्थ्यांमध्ये एकट्याने सराव करण्यापेक्षा गटांमध्ये मराठीचा सराव अधिक होवू शकतो यासाठी संशोधकाने विद्यार्थ्यांच्या मदतीने मराठी कार्ड तयार केले व त्यावरील व्याकरणविषयक उदाहरणांचा सांघीक पध्दतीने सराव केला. या सरावांमुळे विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयातील गुणांमध्ये वाढ झाल्याचे दिसून आले. संशोधकाने संशोधनासाठी प्रायोगिक पध्दतीचा वापर केला. त्यासाठी पूर्वोत्तर परिक्षण एकलगत अभिकल्पाचा वापर करून माहिती संकलित केली. त्यानंतर माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन करून निष्कर्ष मांडण्यात आले आहेत.

मुख्य शब्द — सांघिक सराव, मराठी विषय, विद्यार्थ्यांची संपादणूक.

■ प्रस्तावना:—

माध्यमिक शिक्षणात मराठी विषयाला फार महत्व आहे. इयत्ता दहावीला मिळालेल्या गुणांच्या आधारे विद्यार्थ्यांला पुढील शिक्षणसाठी प्रवेश निश्चित केला जातो. अशावेळी मराठी आणि भाषा विषयाचे गुण विचारात घेतले जातात. वर्गातील ठराविक विद्यार्थी सोडले तर इंग्रजी माध्यमातील इतर विद्यार्थी मराठी विषयात काठावर उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रयत्नशील असतात. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांमध्ये त्यांची आर्थिक परिस्थिती आणि खासगी शिकवणीवर्गाचा अभाव याचा परिणाम अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेवर झालेला दिसून येतो. मार्गदर्शनाचा अभाव असल्याने मराठीचा पुरेसा सराव होत नाही. सराव नसल्याने विद्यार्थ्यांना मराठी विषय आवडत नाही. त्यामुळे असे विद्यार्थी मनापासून अभ्यास करत नाहीत. मराठी विषयाबद्दल आवड निर्माण व्हावी म्हणून संशोधकाने सांघिक सरावाचा इ.१० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयाच्या संपादणुकीवर होणा—या परिणामांचा अभ्यास करणे ही समस्या संशोधनासाठी निवडली.

■ समस्या विधान:—

सांघिक सरावांचा इयत्ता दहावीच्या इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयाच्या संपादणुकीवर होणा—या परिणामांचा अभ्यास करणे.

■ उद्दिष्टे:—

१. इयत्ता दहावीच्या विद्यार्थ्यांचे अध्ययनासाठी गट तयार करणे.
२. विद्यार्थ्यांच्या सरावासाठी मराठी व्याकरणविषयक कार्ड तयार करणे.
३. विद्यार्थ्यांना मराठी व्याकरणविषयक कार्डाचा गटात सराव करण्याची संधी देणे.
४. सांघीक सरावाचा संपादणुकीवर होणा—या परिणामांचा अभ्यास करणे.

■ **परिकल्पना:**—विद्यार्थ्यांच्या पूर्व परीक्षणाचे मध्यमान आणि उत्तर परीक्षणाचे मध्यमान यामध्ये लक्षणीय फरक नाही.

■ **गरज आणि महत्व :-**

संशोधनासाठी निवडलेले विद्यार्थी हे इंग्रजी माध्यमाच्या माध्यमिक विद्यालयातील असून ग्रामीण भागातील आहेत. त्यांना शालेय अध्यापनाव्यतिरिक्त इतर कोणतेही मार्गदर्शन मिळत नाही. निवडलेले विद्यार्थी हे आपला जास्तीत जास्त वेळ खेळण्यासाठी, मोबाईलवरील खेळ खेळण्यासाठी खर्च करतात. मराठीचा सराव करीत नाहीत, व्याकरणविषयक सरावात हे विद्यार्थी मागे पडतात. प्रस्तुत संशोधनासाठी निवडलेली पध्दती विद्यार्थ्यांचा मराठीचा सराव वाढविण्यासाठी उपयुक्त आहे. विद्यार्थी अभ्यास करण्यासाठी पाठांतर पध्दतीचा वापर करतात. परंतु मराठीसाठी ही पध्दती योग्य नाही. एस.एस.सी बोर्डाच्या नियमानुसार मराठी विषयाचे प्रश्नपत्रिका ऐवजी कृतीपत्रिका संच असतात. त्यामुळे उदाहरणे पाठांतर करून त्याचा काहीच उपयोग होत नाही. म्हणून मराठीचा सराव करणे गरजेचे असते. सराव करताना मार्गदर्शनाची गरज असते. या यपध्दतीमध्ये आपल्याच वर्गातील आपले सहकारी मित्र आपले मार्गदर्शक असतात. त्यामुळे मार्गदर्शन घेतेवेळी विद्यार्थ्यांच्या मनामध्ये कोणताही न्यूनगंड निर्माण होणार नाही. विद्यार्थी शाळेच्या वेळेत आणि जादा तासिका किंवा मधल्या सुट्टीच्या वेळेत आपल्या गटात हा सराव करणार आहे. हा सराव करताना किंवा उदाहरण सोडविताना तणावमुक्त वातावरण असेल. आपलाच मित्र आपल्याला उदाहरण योग्य सोडविण्यासाठी मदत करणार आहे. त्यामुळे मनावर कोणतेही दडपण असणार नाही. या पध्दतीने विद्यार्थ्यांने अध्ययन केले तर विद्यार्थी स्वावलंबी होण्यास मदत होईल. विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीचा सराव करण्याची सवय वाढीस लागेल. मराठीच्या अध्ययनासाठी भाषिक कौशल्य वा क्षमता यांच्या सरावाला महत्व आहे. म्हणून संशोधकाने आपल्या संशोधनासाठी सांघिक सरावांचा इयत्ता दहावीच्या इंग्रजी माध्यमातील विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयाच्या संपादणुकीवर होणा—या परिणामांचा अभ्यास करणे या समस्येची निवड केली आहे.

■ **व्याप्ती आणि मर्यादा:**—

संशोधकाने निवडलेली शाळा निमशहरी भागातील असून समस्या माध्यमिक विभागातील विद्यार्थ्यांच्या अभ्यास करण्याच्या पध्दती संदर्भात आहे. या विद्यालयातील विद्यार्थी कोणत्याही खासगी शिकवणुकीला जात नाहीत. हे विद्यार्थी अभ्यास करण्यासाठी सरावापेक्षा पाठांतर पध्दतीला महत्व देतात. या विद्यार्थ्यांना मराठीचे विषय शिक्षकांव्यतिरिक्त कुणाचेही मार्गदर्शन मिळत नाही. निवडलेली समस्या ही इयत्ता १० वीच्या विद्यार्थ्यांशी निगडित असून मराठी विषयांशी संबधित आहे आलेले निष्कर्ष अशा प्रकारच्या विद्यार्थ्यांना उपयोगी पडतील.

■ **संशोधनाची कार्यपध्दती:**—

प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक पध्दतीचा वापर करण्यात आला. त्यासाठी पूर्वोत्तर परीक्षण एकल गट अभिकल्पाचा वापर करण्यात आला. कारणे शोधण्यासाठी संशोधक निर्मित विद्यार्थी प्रश्नावली वापरण्यात आली. नमुना म्हणून इयत्ता दहावीच्या वर्गातील मराठी विषयात कमी गुण मिळणारे ३६ विद्यार्थी निवडले. प्रायोगिक मात्रेचा परिणाम शोधण्यासाठी एकल गट अभिकल्पाचा वापर करून प्रयोग करण्यात आला तो पुढीलप्रमाणे.

विद्यार्थ्यांच्या मदतीने मराठी कार्ड तयार करून सांघिक सरावाचा उपक्रम राबविण्यात आला. या उपक्रमात विद्यार्थ्यांचे सहा गट तयार करण्यात आले. प्रत्येक गटात किमान दोन विद्यार्थी जास्त बुध्दीमान असतील आणि त्यांच्या मदतीने गटातील इतर विद्यार्थी मराठीचा सराव करतील अशी व्यवस्था करण्यात आली. सहा गटांकडून प्रत्येकी चार याप्रमाणे एकूण २४ कार्ड तयार केले.

प्रत्येक कार्डवर किमान चार याप्रमाणे एकूण ९६ उदाहरणांचा संग्रह तयार केला. रोज प्रत्येक गटप्रमुख शळेत आल्यावर एक कार्ड घेऊन आपल्या गटातील इतर सदस्यांच्या मदतीने कार्डवरील उदाहरण सोडवू लागला. ज्या विद्यार्थ्यांना व्याकरणविषयक उदाहरणे सोडवितांना, कृती करताना अडचणी येतात ते विद्यार्थी आपल्या मित्राकडून समजावून घेऊ लागले. उदाहरण सोडविण्यासाठी जादा तासिका किंवा मधल्या सुट्टीच्या वेळेत हे विद्यार्थी आपल्या गटात बसू लागले. या वेळेचा सदुपयोग झाल्याने विद्यार्थ्यांच्या गैरवर्तनाला आळा बसला. २४ दिवसात २४ कार्ड चक्रीय पध्दतीने प्रत्येक गटाने वापरल्याने पूर्ण अभ्यासक्रमावरील कृती, उदाहरणांचा सराव झाला. विद्यार्थी नियमितपणे आपल्या गटात उदाहरणे सोडवू लागला. उदाहरणे सोडविण्याच्या सातत्यामुळे विद्यार्थ्यांला नियमित सराव करण्याची सवय लागली.

■ विश्लेषण आणि अर्थनिर्वचन:—

मराठीचा अभ्यास करण्याच्या सवयींचा शोध घेण्यासाठी संशोधकाने प्रश्नावली तंत्राचा वापर केला त्यावरून पुढील माहिती मिळाली.

अ. सराव करणा—या विद्यार्थ्यांचे प्रमाण

अ.नं.	अभ्यास करण्याची पध्दती	विद्यार्थ्यांचे शेकडा प्रमाण
१	नियमित सराव	२०.६८
२	अनियमित सराव	३९.६५
३	पाठांतर	३९.६५

अर्थ निर्वचन :- फक्त २०.६८ टक्के विद्यार्थी मराठीचा नियमित सराव करतात.

ब.मार्गदर्श घेणा—या विद्यार्थ्यांचे प्रमाण.

अ.नं.	मार्गदर्शनाचा प्रकार	विद्यार्थ्यांचे शेकडा प्रमाण
१	घरातील वरिष्ठांचे मार्गदर्शन	१३.७९
२	मित्रांचे मार्गदर्शन	२४.१३
३	मार्गदर्शन मिळत नाही	६२.०६

अर्थनिर्वचन:— ६२.०६ टक्के विद्यार्थ्यांना शिक्षकांव्यतिरिक्त कुणाचेही मराठीसाठी मार्गदर्शन मिळत नाही.

अ.क्र.	मापन	प्रायोगिक गट	नियंत्रित गट
१	गटातील विद्यार्थी संख्या (N)	N ₁ = 18	N ₂ = 18
२	मध्यमान (M)	M ₁ = 26.3	M ₂ = 12.5
३	प्रमाण विचलन (σ)	σ ₁ =3.42	σ ₁ =2.64
४	मध्यमानाची प्रमाणत्रुटी	M ₁ = 0.59	M ₂ = 0.59
५	मध्यमानातील फरक	= D= M ₁ -M ₂ = 13.8	
६	स्वाधीनता मात्रा	Df = N ₁ + N ₂ - 2 = 34	
७	प्राप्त 't' मूल्य	=4.25	
८	नमुना 't' मूल्य	=2.04	
९	षून्य परिकल्पना(स्वीकार/ त्याग)	त्याग	

एकल गट पूर्वोत्तर परीक्षण अभिकल्पातील फरकाची सार्थकता तपासण्यासाठी टी परीक्षणाचा वापर करण्यात आला. स्वाधिनता मात्रा ३५ आणि सार्थकता स्तर ०.०५ असतांना सारणीतील टी मूल्या २.०३ अहे. प्राप्त टी मूल्य ४.२५ आहे म्हणून टी मुल्यातील फरक २.२२ आहे. प्राप्त टी मूल्य हे सारणीतील टी मुल्यापेक्षा जास्त आहे त्यामुळे परिकल्पनेचा त्याग करावा लागतो. आलेला फरक हा संशोधकाने दिलेल्या उपचार मात्रेचा परिणाम आहे.

निष्कर्ष:— विद्यार्थ्यांचे पूर्व परीक्षण आणि उत्तर परीक्षण यामध्ये सार्थक फरक आढळून आला.

१. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील २०.६८ टक्के विद्यार्थी मराठीचा नियमित सराव करतात.
२. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील ३९.६५ टक्के विद्यार्थी मराठीचा अनियमित सराव करतात.
३. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील ३९.६५ टक्के विद्यार्थी मराठीच्या अभ्यासाठी पाठांतर करतात.
४. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील १३.७९ टक्के विद्यार्थी मराठीच्या सरावासाठी वरीष्टांचे मार्गदर्शन घेतात.
५. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील २४.१३ टक्के विद्यार्थी मराठीच्या सरावासाठी मित्रांचे मार्गदर्शन घेतात.
६. सांघिक सरावांचा इ. १० वीच्या इंग्रजी माध्यमातील ४९.१२ टक्के विद्यार्थी शिक्षकांची भिती वाटते त्यामुळे ते आपल्या मराठीच्या शंका विचारत नाहीत.

■ **निरीक्षणावरून निघालेले निष्कर्ष:—**

१. मराठी कार्डाच्या आधारे सांघिक सरावात मराठी विषयात आवड निर्माण झालेली आढळली.
२. शळेतील मोकळ्या वेळेत किंवा जादा तासिकेच्यावेळी विद्यार्थी गटामध्ये सहभागी होवून उदाहरणे सोडवू लागला.
३. विद्यार्थी उदाहरणे सोडविण्यासाठी आपल्या मित्राची मदत घेवू लागला. त्यामुळे त्याच्या मनातील मराठी विषयाबद्दलची भिती आणि न्यूनगंड दूर झाला.
४. सांघिक सरावामुळे विद्यार्थ्यांचे परस्परांशी असलेले संबंध दृढ झाले.
५. विद्यार्थ्यांला आपल्या गटात नेतृत्व करण्याची संधी मिळाली.
६. रोजच्या सरावामुळे मराठी संकल्पनांचे दृढीकरण झालेले आढळून आले.
७. वैयक्तिक सरावापेक्षा सांघिक सरावामध्ये अधिक विद्यार्थ्यांचा मराठीतील उदाहरणांचा सराव चांगला झाला.

■ **शिफारशी:—**

मराठी शिक्षकांसाठी :- दररोज किमान ५ उदाहरणांचा सराव करून घ्यावा. भाषिक खेळाचे आयोजन करावे. मराठीतील उदाहरणांवर अधारित विद्यार्थ्यांच्या मदतीने प्रश्नसंच/कृतीसंच तयार करून घ्यावेत. प्रश्नपेढी तयार करून घ्यावी. बोर्डाच्या कृतीपत्रिका सोडवून घ्याव्यात. विद्यार्थ्यांच्या मदतीने सांघिक सरावाचे उपक्रम राबवावेत.

■ **संदर्भ:—**

१. करंदीकर सुरेश, मंगळूरकर मीना (२००५), 'मराठी आशय अध्यापन पध्दती,' कोल्हापूर: फडके प्रकाशन
२. मुळे रा.ष ., उमाटे वि.तु. (१९८८), 'शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्वे,' पुणे: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ.
३. विधाते सुलभा (२००८), विज्ञान अध्यापनात रचनावाद, शिक्षण संक्रमण, पुणे.
४. शिक्षणातील संशोधन अभिकल्प — बन्सी बिहारी पंडीत.
५. शैक्षणिक संख्याशास्त्र, गीता पाटील.
६. कुमारभारती मराठी (२०१४), म.रा.पा.आ.सं.मंडळ पुणे.

